

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Елисавета Борисова Вълчинова-Чендова, д.н.
(НБУ, Институт за изследване на изкуствата – БАН),
проф. направление 8.3. „Музикално и танцово изкуство“

на дисертационния труд на
МИЛА ДИМИТРОВА НАУМОВА-РУШАКЕС
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление
8.3. „Музикално и танцово изкуство“,
докторант към НМА „Проф. Панчо Владигеров“

на тема
**„СЛОВОТО И МУЗИКАТА НА ФИЛИП НИКОЛАЙ
(1556 – 1608) И ХОРАЛНАТА ТРАДИЦИЯ“**

1. Дисертационният труд на Мила Димитрова Наумова-Рушакес е разработен в **съответствие с нормативните изисквания** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ и е **преминал успешно** през регламентираните процедури на обсъждане, контрол и насочване към защита.

2. Кратко представяне на творческата биография на докторантката

Мила Наумова-Рушакес е концертиращ пианист и органист, преподавател по музикалнотеоретични дисциплини и пиано. Завършва НМУ „Любомир Пипков“ – София, със специалност пиано (1996). Продължава образованието си в САЩ – Northern Virginia Community College: Associate of

Science. Annandale, Virginia (2001) и George Mason University, Fairfax, Virginia, където завършва бакалавърска и магистърска степен (Piano Pedagogy and Performance, 2007). Получава стипендии и отличия.

Преподава музика в Обществения колеж на Северна Вирджиния, Анандейл, САЩ. Работи като органист, диригент на хор и музикален директор в Англиканска църква „Св. св. Андрей и Маргарет Шотландска“, Александрия, Вирджиния, САЩ. Има активна творческа и обществена дейност. Организатор е на концертна серия „Музика с Ангелите“, Вашингтон, САЩ (от 2010 –) и др.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

Изборът на темата на дисертационния труд е свързан с интересите и професионалната реализация на докторантката като органист и хоров диригент, която ѝ дава познания и възможност за по-близко запознаване с бароков и ренесансов репертоар. Конкретизирането на темата има и своята история, описана в труда – запознанството с наследник на Филип Николай, която провокира и насочването на докторантката към личността на тази ренесансова личност на проповедник, поет и музикант. Централен обект на изследване са две песни, които, както се подчертава, няма съмнение, че са изцяло дело на Филип Николай. Това са: *Как хубаво свети Зорницата* (Wie schön leuchtet der Morgergster) с предполагаема година на написване 1598 и *Събудете се, гласът ни вика* (Wachet auf, uns ruft die Stimme), 1598 или 1599. Двете песни присъстват с ноти в 13. и 14. глава на големия многократно преиздаван теологически трактат на Филип Николай от 1599 *"Огледало на радостите на вечния живот* („*Freudenspiegel des ewigen Lebens*“), публикуван като електронна книга по неговото последно издание от 1854 на готически немски. Популярността на двете песни се сравнява с тази на Грегорианските хорали и Лутеровите химни, наричани са *Кралят* и *Кралицата* на хоралите.

Чрез историческия и теоретичния анализ авторката си поставя за цел да проследи етапите на появяване на известни шедьоври в областта на европейската *musica sacra*, които в този огромен исторически период са обединени от общата си тематична основа. Тя изследва текстовете и мелодиите, като включва различни аналитични подходи, включително етномузикологични по отношение на вариантността на мелодиите. Авторката подчертава, че „от гледна точка на съвременното музиковедие недостигът на музикален материал е сериозен, той наранява процеса на пълното реконструиране на тези културни съкровища“. Съществуването на подробни описания на хоралите в множеството каталози и сборници на църковната музика не може да компенсира липсата на нотация в тях. Това води до грешки при по-късното им нотирание (и „в книгата на Курце „Д-р Филип Николай, живот и песни“, все още най-изчерпателното и аргументирано изследване, се намират груби грешки в няколкото нотирани примера, като грешна арматура и липса на ключове“). Много удачно е прилагането на методиката на проф. Стоян Джуджев и търсенето на песенните варианти най-напред според стихотворната форма, а оттам – към паралелите в текстовото съдържание (методиката на Джуджев и научното ѝ преосмисляне и прилагане във връзка с темата на труда е обстойно разгледана и в студията на Мила Наумова „Хипотези за броя и съдържанието на музикалните произведения на Филип Николай“, част 2, публикувана в Алманаха на НМА „Проф. Панчо Владигеров“, 2016, № 8¹). Нотираните песни в църковните сборници са коментирани от изследователите и чрез анализа на хоралните обработки на композиторите. Авторката подчертава също, че техниките *parodia* и *contrafacta*, както и създаването на акростих имат първостепенно значение и това е изведено въз основа на издирени

1

<https://almanac.nma.bg/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%BD%D0%B0-%D1%84%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF-%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B9/>

В Алманаха от 2015, № 7 и 2017, № 9 са публикувани съответно първата и третата част на този текст.

сведения за мелодии, по които те са създадени или са пети, или за мелодии, които лежат в основата на обработки на Николаевите строфи – както духовни, така и светски. Установява се, че известни композитори като Лудвиг Зенфл, Йохан Валтер, различните издатели на Лутерови сборници – Клуг, Валтер, Бабст имат отношение към Николаевите песни, тъй като те бързо се разпространяват във всички песенни книги на Германия. Проследяването на вариантите на тези мелодии е една от целите на труда и това е осъществено с аргументирани теоретични анализи.

Както заявява дисертантката, основен подход в работата е историко-хронологичният. Във връзка с това тя въвежда богат и многостранен анализ. Първо коментира биографията на Филип Николай в контекста на случващото се в неговото време. Хронологично са подредени и творбите върху Николай в трета глава: Букстехуде (XVII – началото на XVIII век), Бах (XVIII век), Менделсон (първата половина на XIX век), Макс Регер (края на XIX – началото на XX век) Хуго Дистлер (първата половина на XX век). Сравнително аналитично са представени известните творби по Николай в обкръжението от съратници, ученици и последователи на всеки от тези композитори. Така песните на Николай са въведени в епохата на барока, класицизма, романтизма, постромантизма и XX век, като е направен опит чрез конкретни примери да бъде проследена темата в нейната континуитетна дълговечност и дълбочина, респективно да бъдат очертани и изведени последователно формите на присъствие на ренесансовите музикални идеи през следващите столетия.

4. Степен на познаване на състоянието на проблема

Съдейки от цитираната литература, дисертантката в дълбочина познава проблема. Работи с оригинални текстове, коментира научни интерпретации на творчество на Филип Николай. Като основен автор се опира на Курце и неговото изследване „Доктор Филип Николай – живот и

песни“ (Louis Friedrich Christian Curtze. D. Phillip Nikolai's Leben und Lieder. Halle, 1859). Текстът би спечелил от въвеждането в отделна глава, или във въведението на специално обособен аналитичен коментар, на ползваната литература.

5. Структура на изследването

Дисертационният труд се състои от въведение към темата, исторически увод, изложение в три глави с подглави, заключение, приноси, библиография и приложения – образци от нотни произведения и текстове на Филип Николай.

Общият обем е 384 страници, като основният текст е 267 страници, приложенията са неразделна част от труда.

Цитирани са 188 източника на български, немски, латински и английски език.

Феноменалното разглеждане на Филип Николай като „особена слятост на слово и музика, образност и реторика“ е постигнато чрез филологичен анализ на текстовете и музикален анализ на песните. За да се проследи вариантността, привлечен е богат материал от духовни и светски песни за сравнение. Изводът е, че „при анализа на избраните произведения се вижда приложимостта на контрастно-мотивната структура на песните на Николай към доминиращата линия на епохата – *stile fantastico* при Букстехуде, имитационно-фуговата при Бах, романтичната песенност при Менделсон, късноромантичната пластова *Durchkomposition* в разширената тоналност при Регер, минимализмът и пандиатонизмът на Хуго Дистлер“. Защитена е тезата, че „изследването показва органичността на историческия континуитет на контрапунктичната кантус-фирмусна традиция върху конкретната неизменна структура на духовните песни на Филип Николай“.

Съобразно основния исторически изследователски подход след Въведението към темата текстът започва с кратък увод, в който е разгледано

времето на Филип Николай и по-специално епохата на Високия Ренесанс в музиката, свързан с Джовани Пиерлуиджи да Палестрина и неговата *Missa Papae Marcelli*, както и музиката на Орландо ди Ласо.

Глава първа (с. 15 – 50) е посветена на биографията на Филип Николай, на неговата музика и основните му трудове, публикувани и преиздавани до XIX век на немски и на английски език. Разгледана е и книгата „Сакрална хронология и Предсказания за деня на Страшния съд“ („предсказания” с екзегетичен характер, базираци се на откъси от *Езекил*, *Даниил* и *Откровения на Йоан*), съставена от д-р Филип Николай през 1596 на латински език, преведена на немски и на датски, и на английски от Джордж Форбс в Единбург през 1631.

Във втората глава (с. 51 – 148), озаглавена „Хипотези за броя и съдържанието на музикалните произведения на Филип Николай (1556 – 1608)“, авторката осъществява подробни теоретични анализи на музикалните и текстовите примери.

В глава трета (с. 149 – 260) – „Хоралите на Николай в европейската музика на XVIII – XX век“, теоретично са разгледани творби свързани с песните на Филип Николай. Направени са подробни анализи, аналогии, коментирани са смисловите контексти.

В краткото заключение са обобщени основните резултати, постигнати в изследването.

6. Приноси на дисертационния труд

Като основен принос са посочени изведените на основата на обширен аналитичен материал хипотези за взаимовръзките между индивидуално творчество и функциониращата в обществото и в религиозния живот музика. Имайки предвид характера на изследвания музикален материал, извеждането на хипотези в историческото му

проследяване и осмисляне е научно най-коректно. Тези хипотези са конкретизирани в две посоки.

Първата е по отношение на избора на обекта на дисертацията и методите на изследване (биографичен, исторически, етномузикологичен, компаративен, филологически), чрез които са проследени произходът на песните, алегориите, заключени в основните образи, библейските препратки, разнообразието от реторични похвати, мелодиите, пиетистката нагласа, както и разделът "Родословното дърво на сър Ричард Абел", далечен потомък на Филип Николай.

Втората посока е в използваната методология при поставянето на избрани творби на основата на хоралите на Филип Николай във взаимовръзките на хоралната традиция от XVII до XX век, включваща музикалноисторически и полифоничен анализ, изследване на композиционни похвати в школите на приемственост и в интерпретацията от XVII до XX век, семантични структури и екзегетични трактовки, анализ на конкретните жанрове върху темите на Филип Николай – оратория (Менделсон), мотет (Дистлер), кантати (Букстехуде, Бах), фантазии (Букстехуде, Регер), хорални фуги (Менделсон, Регер, Дистлер), партита (Дистлер). Така формулирани приносите имат обобщителен характер спрямо поставените цели и задачи в труда.

Накратко казано, приноси са: самата тема и въведената литература, подходът при многостранното представяне на Филип Николай, проследеният исторически континуитет на ренесансовия репертоар, направените теоретични анализи и аргументирано изведените съпоставки между музикални произведения и автори от различни епохи.

7. Бележки и препоръки

Авторефератът е направен по установения образец и коректно резюмира дисертационния текст.

Като препоръка, текстът се нуждае от прецизна езикова редакция, включително изчистване на допуснатите правописни и пунктуационни грешки.

8. Публикации по темата на дисертационния труд

Посочени са 5 публикации в издания на НМА, които са включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране². Текстовете представят части от дисертационния труд: за музикалните произведения на Филип Николай (споменах вече трите части на „Хипотези за броя и съдържанието на музикалните произведения на Филип Николай“) и теоретични теми като разглеждането на мелодията на поетичния стих през призмата на реторично-музикалния анализ и „Розлинският мотет: разкодиране на емпиричния звук на инструмент от 15. век“. Т.е. големи и същностни части от текста са вече публично представени.

9. Заключение

Удостоверявам, че дисертационният труд е приносен и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ). Предлагам на уважаемото научно жури **да бъде присъдена** на Мила Димитрова Наумова-Рушакес за дисертационния труд на тема „Словото и музиката на Филип Николай (1556 – 1608) и хоралната традиция“ образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 8.3 „Музикално и танцово изкуство“.

26 септември 2019 г. Проф. д.изк. Елисавета Вълчинова-Чендова

²<https://nacid.bg/bg/NRS/>